

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA CERAMICII DIN SECOLELE III—II î.e.n. DIN MOLDOVA

DE

SILVIA TEODOR

Studierea începutului culturii Latène în Moldova a fost în trecut, după cum se știe, vizibil stinjenită de puținele săpături arheologice metodice, menite să contribuie la clarificarea diverselor probleme, privind cunoașterea societății locale din secolele III—II î. e. n.

În ultimii ani însă, în afara obiectivelor cercetate metodic de la Poiana¹, Poienești² și Lunca Ciurei³, s-au organizat cercetări arheologice la Răducăneni (r. Huși)⁴, Cucorăni (r. Botoșani)⁵, Șorogari-Iași⁶ și Botoșana (r. Gura Humorului)⁷, unde s-au descoperit bogate și valoroase resturi de cultură materială, care permit o mai bună cunoaștere a triburilor geto-dacice din secolele III—II î. e. n. (fig. 1).

Din materialul arheologic de care dispunem actualmente, o deosebită importanță prezintă ceramica. În cele ce urmează, vom face unele observații asupra trăsăturilor esențiale ale ceramicii geto-dacice din secolele III—II î. e. n. de pe teritoriul Moldovei.

Ceramica din această perioadă o vom numi de tip „Lunca Ciurei”, deoarece la Lunca Ciurei-Iași s-a găsit, pentru prima dată, ceramica pe care o vom discuta, asociată cu mânuși ștampilate de amfore rhodiene și cu ceramică „bastarnică”⁸.

¹ Radu și Ecaterina Vulpe, *Les fouilles de Poiana*, în *Dacia*, III—IV, 1927—1932, p. 277—296; R. Vulpe și colab., *Activitatea șantierului arheologic Poiana-Tecuci, 1950*, în *SCIV*, I, 1950, p. 177—216; idem, *Șantierul arheologic Poiana-Tecuci*, în *SCIV*, III, 1952, p. 191—220.

² R. Vulpe, *Săpăturile de la Poienești din 1949*, în *Materiale*, I, 1953, p. 486—506.

³ M. Petrescu-Dîmbovița și colab. *Șantierul arheologic Trușești*, în *SCIV*, VI, 1955, 1—2, p. 183—187.

⁴ D. Gh. Teodor, *Săpăturile arheologice de la Răducăneni*, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 724.

⁵ Săpături efectuate în 1964 și 1965 de semnatura acestui articol. Materialul la Muzeul raional Botoșani.

⁶ Material inedit la Muzeul de istorie a Moldovei. Sondaj efectuat în 1964, de D. Gh. Teodor.

⁷ Material inedit la Muzeul raional Suceava. Săpături efectuate în 1964 și 1965 de D. Gh. Teodor, S. Teodor și Gr. Foit.

⁸ D. Tudor, *Amfore elenistice descoperite în adîncul teritoriului R.P.R.*, în *Studii și referate*, 1, 1954, p. 81.

Ceramica locală lucrată cu mîna prezintă, după tehnica preparării pastei, două categorii distincte :

I. Ceramica poroasă, grosolană, în compoziția căreia se găsește o mare cantitate de cioburi pisate, și

II. Ceramica densă, fină, în pasta căreia, pe lângă cioburi pisate, în

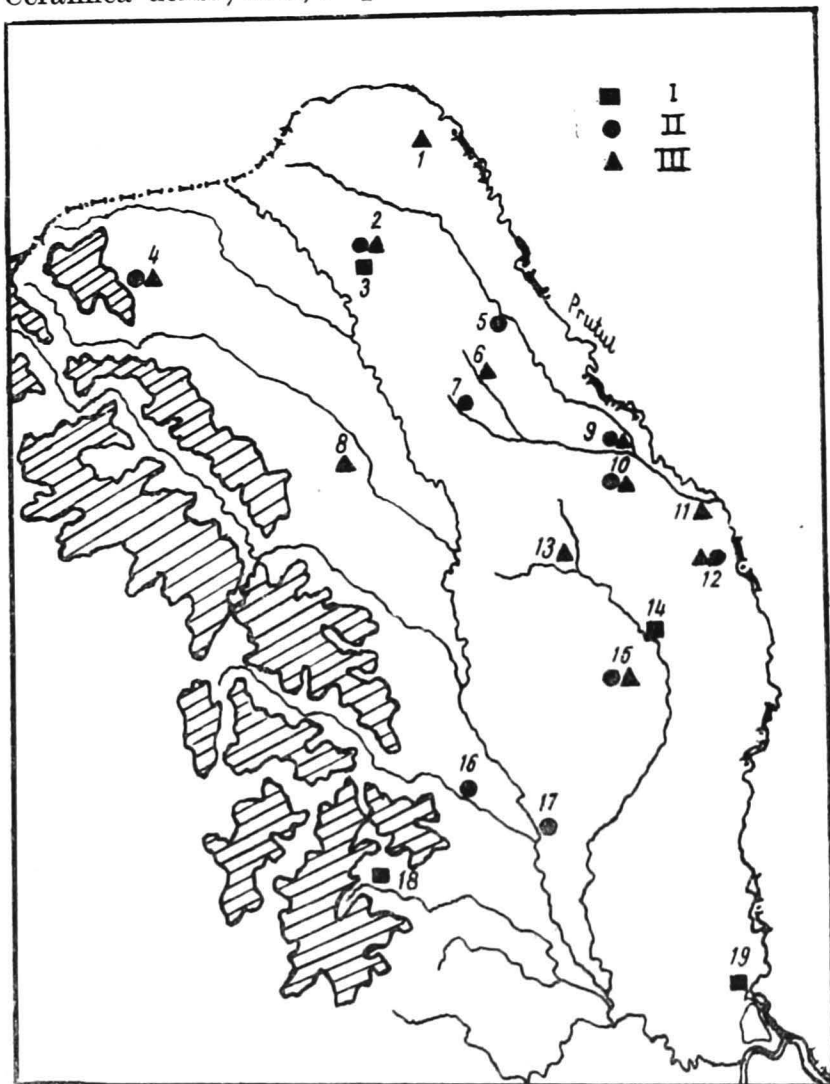

Fig. 1. — Harta descoperirilor arheologice din Moldova menționate în text : I, descoperiri din secolele V—IV î.e.n. ; II, descoperiri din secolele III—II î.e.n. ; III, descoperiri bastarnice. 1, Ichimeni ; 2, Cucorăni-Medeleni ; 3, Stîncești ; 4, Botoșana ; 5, Glăvăneștii Vechi ; 6, Spinoasa ; 7, Băiceni ; 8, Tîrpești ; 9, Iași (Șorogari și Holboca) ; 10, Lunca Ciurei ; 11, Răducăneni ; 12, Arsura ; 13, Buhăești ; 14, Vaslui ; 15, Poienești ; 16, Slobozia ; 17, Poiana ; 18, Bîrsești ; 19, Frumușița.

cantitate mai mică decît în prima categorie, există și o anumită cantitate de nisip.

Ceramica din prima categorie cunoaște, în funcție de proporția de-gresantului, următoarele subcategorii : A, ceramică cu aspect grosolan și sfărîmicios, numai cu cioburi pisate în compoziția pastei, și B, ceramică

cu aspect făinos, cu cioburi pisate în amestec și cu particule mici și rare de grafit. Aceste două subcategorii se deosebesc, la rîndul lor, în ceea ce privește culoarea, determinată de felul arderii, în funcție de degresant. Astfel, ceramica din prima subcategorie prezintă de obicei o culoare brună-roșcată și brună-cenușie, observîndu-se și alte nuanțe coloristice, mergînd pînă la negru. Ceramica din a doua subcategorie are culoarea neagră-cenușie. Vasele din ambele subcategorii prezintă, în general, o ardere inegală și incompletă, din care cauză miezul fragmentelor ceramice are culoare cenușie cu nuanțe mergînd pînă la negru. La unele fragmente se observă pete de culoare diferită, neagră sau brună-roșcată, provenite de la o flambare ulterioară, iar la altele, pete și deformări de la o ardere secundară.

Ceramica din categoria a doua, deosebită de prima, atît prin compoziția pastei, cît și printr-o execuție tehnică mai îngrijită, prezintă, în exclusivitate, o lustruire intenționată, frecventă pe suprafața exterioară și mai rar pe cea interioară a vaselor. De obicei, ceramica aparținînd acestei categorii este de culoare brun-închis cu nuanțe cenușii și brun-gălbui, arderea fiind de asemenea incompletă și neuniformă. În plus, la această categorie de ceramică se observă lipsa aproape totală a vaselor cu ardere secundară.

Ambele categorii de pastă au fost folosite la producerea unor vase variate ca formă și destinație. Astfel, merită a fi menționat faptul că multe din vasele acestei vremi, specifice ca formă, cum este de exemplu borcanul (fig. 2/1, 3—4; 4), au fost executate atît din pastă zgrunțuroasă, cît și fină. Alte vase, cum sînt străchinile, dimpotrivă, au fost lucrate numai din pastă densă cu aspect fin (fig. 3/1—5; 5/1—7). Desigur, unele forme mai complicate au necesitat și întrebuițarea unei paste mai bune, prielnică unei modelări mai atente, în funcție de profilul mai complicat al vasului. Stabilind o proporție relativă, ținînd seama de materialul pe care-l avem la îndemînă, putem constata existența următoarelor forme.

În categoria I, subgrupa A, se încadrează vase în formă de sac, borcane cu umărul drept și marginea evazată, cămile de dimensiuni mici și mijlocii, discuri simple, iar în subgrupa B numai borcanele cu umărul bombat și marginea evazată.

Din categoria a II-a fac parte străchini largi, simple sau cu picior, borcane cu pîntecele bombat, gîtul înalt și marginea evazată și, eventual, unele căni.

Fiecare din aceste forme prezintă, la rîndul lor, caracteristici specifice categoriei din care fac parte. Astfel, vasele în formă de sac din categoria I, de dimensiuni diferite, au pereții ușor curbați, lipsiți aproape de umeri, terminîndu-se de regulă la partea superioară cu o margine ușor evazată, retezată sau puțin rotunjită, deseori cu tendințe de îngroșare. La aceste vase lipsește cu desăvîrșire gîtul, iar fundul este plat și adesea cu diametrul egal cu al gurii (fig. 2/1, 3—4; 4/1—17; 6/2, 4). Suprafața vasului prezintă neregularități, provenite de la netezirea din timpul lucrului. Asemenea tipuri de vase, întîlnite fără excepție în toate așezările de pe teritoriul Moldovei în secolele III—II î. e. n., își au originea într-o perioadă mai veche, hallstattiană tîrzie, fiind întîlnite încă din secolele VI—IV î. e. n., fără modificări esențiale în ce privește pasta și forma, așa cum o dovedesc

Fig. 2. — Borcane și căni din secolele III—III e.n. 1, 5, Lunca Ciurei; 2, Holboca; 3, Șorogari; 4, Cucorăni (1 = circa 1/3; 2,5 = circa 1/2; 3,4 = circa 1/5).

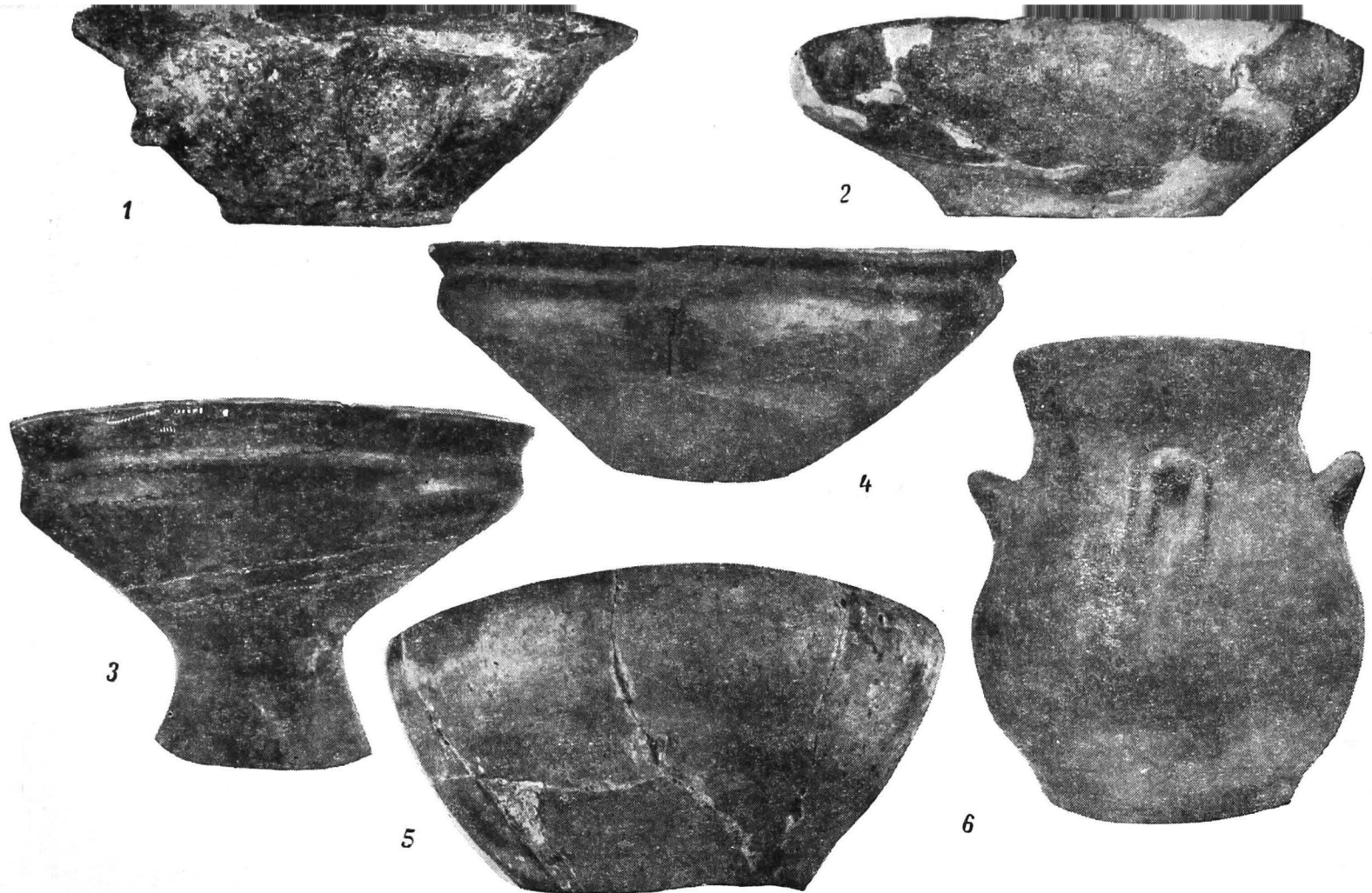

Fig. 3. — Străchini și căni din secolele III—II î.e.n. 1,5, Lunca Ciurei ; 3, 4, Cucorăni ; 2, Vaslui ; 6, Poiana (1—4 = circa 1/4 ; 5, 6 = circa 1/2).

descoperirile de la Stîncești-Botoșani⁹, Slobozia (or. Gh. Gheorghiu-Dej)¹⁰, Vaslui¹¹, Bîrsești¹², în Moldova, precum și la Alexandria¹³ și Zimnicea¹⁴

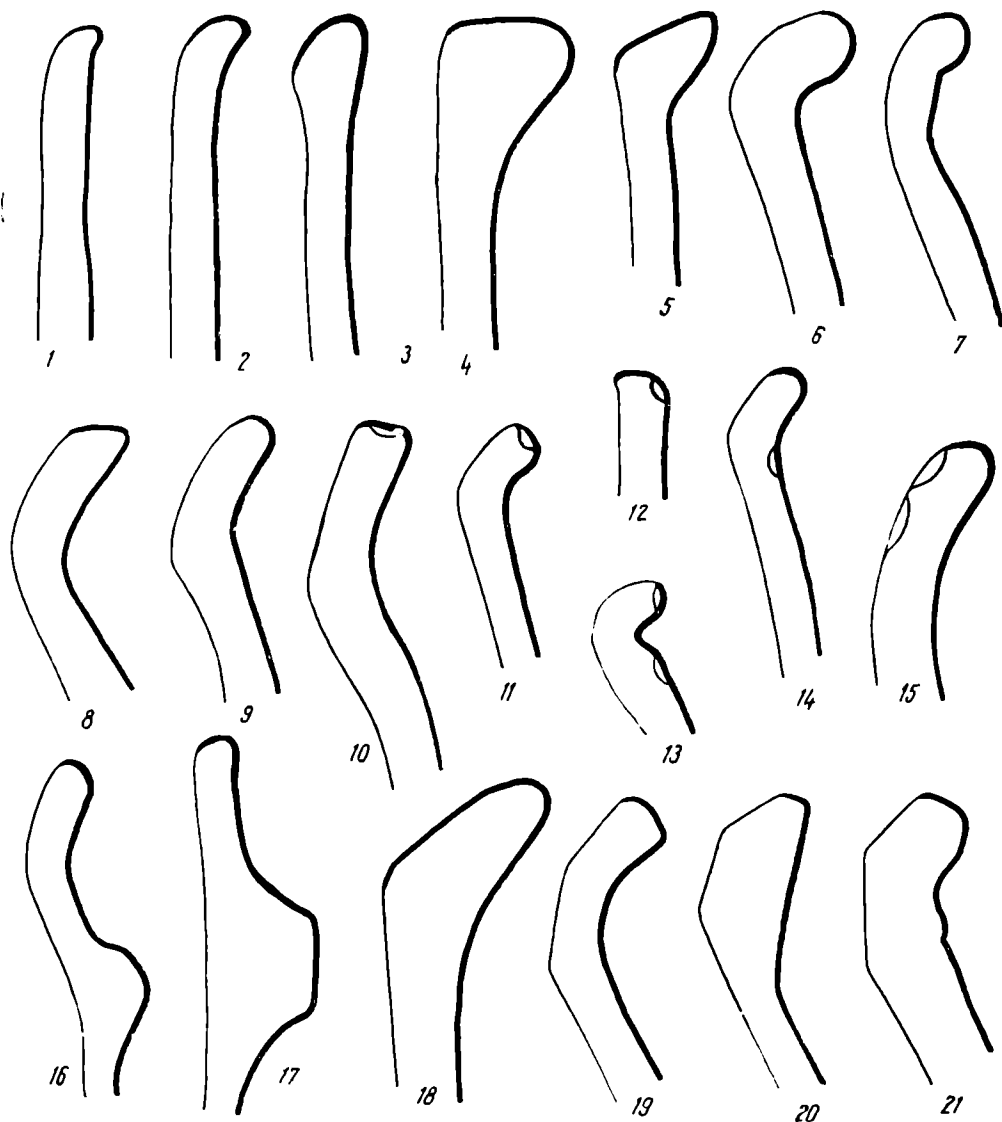

Fig. 4. — Profile de vase-borcan de la Lunca Ciurei. 1—9, margini simple; 10—15, margini alveolate; 16, 17, fragmente decorate cu brîuri alveolate; 18—21, margini fațetate.

⁹ Material inedit la Muzeul raional Botoșani. Informații A. C. Florescu.

¹⁰ Material inedit la Muzeul orașului Gh. Gheorghiu-Dej.

¹¹ Al. Andronic, Eugenia Neamțu și Florentina Banu, *Săpăturile de salvare de la Vaslui*, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 92, fig. 6/2.

¹² S. Morintz, *Săpăturile de la Bîrsești (r. Vrancea, reg. Galați)*, în *Materiale*, III, 1957, p. 219, fig. 2/1; idem, *Săpăturile de la Bîrsești*, în *Materiale*, V, 1959, p. 355, fig. 2/2; idem, *Săpăturile de la Bîrsești*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 242, fig. 4/5.

¹³ C. Preda, *Săpăturile de la Alexandria*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 254, fig. 3/1—3, 5, 7.

¹⁴ I. Nestor și colab., *Raport sumar asupra campaniei de săpături arheologice de la Zimnicea*, în *SCIV*, I, 1950, 1, p. 98—100.

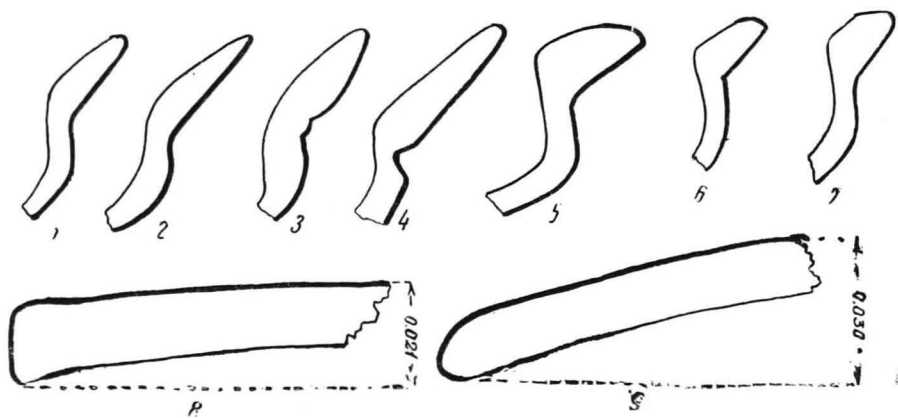

Fig. 5. — Profile de străchini și capace. 1—4, Cucorăni; 5—7 Șorogari; 8, 9, Lunca Ciurei.

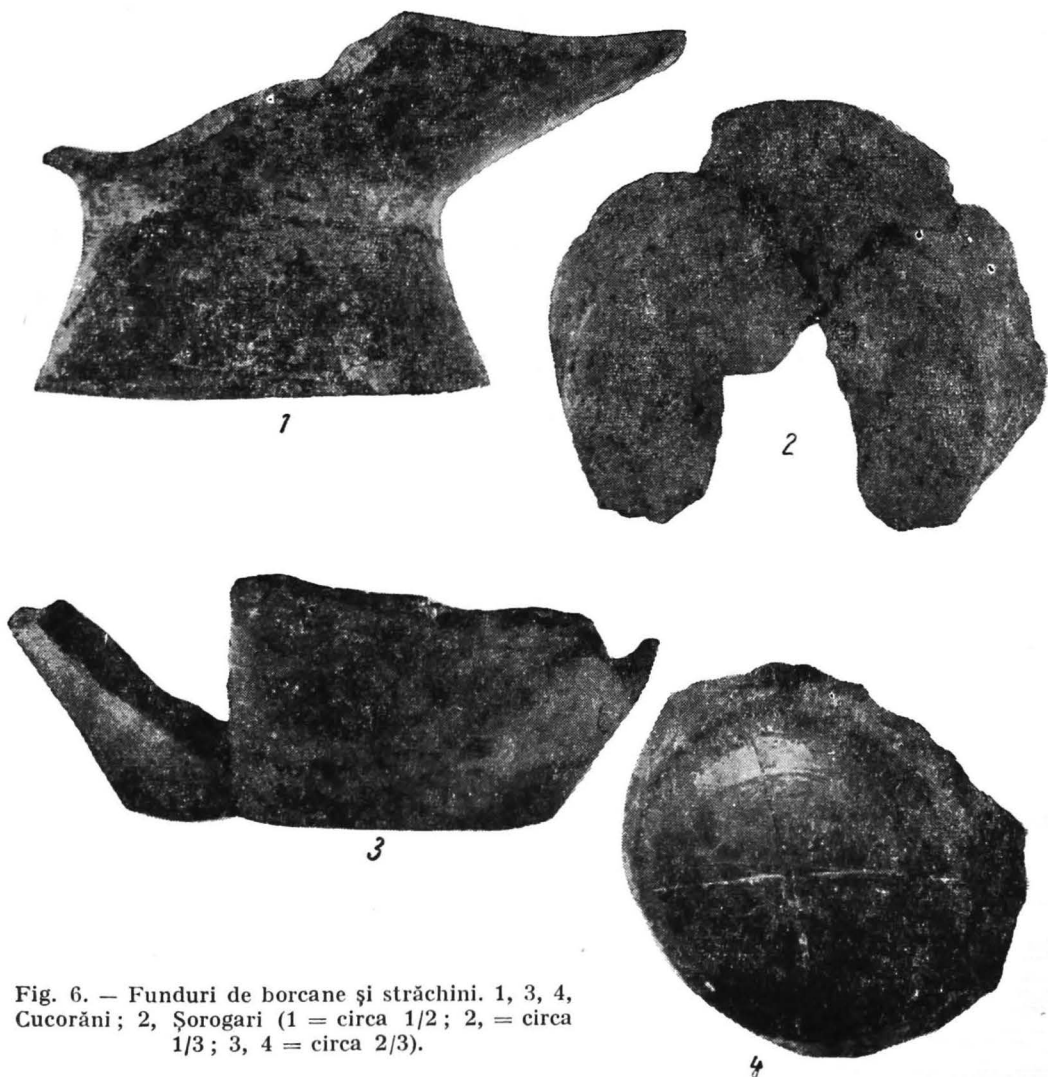

Fig. 6. — Funduri de borcane și străchini. 1, 3, 4, Cucorăni; 2, Șorogari (1 = circa 1/2; 2, = circa 1/3; 3, 4 = circa 2/3).

în Muntenia, Histria¹⁵ și Cernavoda¹⁶ în Dobrogea, Cluj-Mănăstur și Slimnic în Transilvania¹⁷.

Tot din categoria I fac parte și borcanele cu pîntecul bombat și cu umerii proeminenți sau, mai rar, prelinși, avînd ȳmarginea răsfrîntă și ușor îngroșată (fig. 2/3 ; 4/7—8). Aceasta din urmă este uneori aproape dreaptă, abia deosebindu-se de gît. Marginea răsfrîntă prezintă de cele mai multe ori o slabă fașetare. Fundurile, de obicei cu diametrul mai mic decît al gurii, sînt relativ îngroșate și citeodată puțin evazate (fig. 6/2—4). Poziția marginii față de gît, care este destul de scurt, ar indica existența unor variante, dar din nefericire, lipsind exemplare întregi, nu avem posibilitatea de a prezenta mai precis caracteristicile lor. Oricum, și la acest tip de vas modelarea este destul de neglijentă, suprafețele prezentînd îndeosebi numeroase neregularități. Un astfel de vas, care derivă evident din oala cu profilul bitronconic, cunoscută frecvent în așezările hallstattiene tîrzii, este nelipsit în așezările din secolele III—II î. e. n. din Moldova, cunoscute pînă în prezent. Forme apropiate, la care începe să se observe clar înlocuirea profilului bitronconic cu profilul bombat, aproape globular, se întîlnesc în descoperirile de la Zimnicea¹⁸, Alexandria¹⁹, Morești²⁰ și Sf. Gheorghe²¹, datînd dintr-o perioadă cuprinsă între secolele al IV-lea și al II-lea î. e. n.

O formă asemănătoare de vas, dar de dimensiuni mari (probabil vase de provizii), cu profilul puțin modificat, aproape piriform, a fost atestată în așezarea de la Șorogari-Iași, unde s-au descoperit mai multe exemplare. Acestea se caracterizează însă prin gura largă cu marginea îngroșată, răsfrîntă și, evident, fașetată. Reține totuși atenția și fundul îngust, dar nu prea îngroșat, precum și faptul că de la umeri pînă la margine (gîtul propriu-zis) vasul este bine netezit. Restul corpului este acoperit cu o „barbotină” de culoare brună-gălbuie, prezentînd și urme de ardere secundară (fig. 2/3). Vasele de la Șorogari-Iași nu au proeminențe, ci numai briuri, iar altele nici un fel de decor (fig. 7/1—3, 5). Vasele de acest tip, ca formă și dimensiuni, sînt cunoscute în Transilvania la Morești²² și Ciumești²³, unde au fost datate în secolele III—II î. e. n. pe bază de fibule Latene II și obiecte celtice.

Alături de vasele în formă de sac și borcanele cu corpul bombat, din categoria I mai fac parte și cîmile (fig. 2/2 ; 3/6 ; 8/5). Acestea prezintă mai multe variante.

Varianta a. Din această variantă face parte cana cu pereții curbați și subțiri, gîtul mai mult sau mai puțin înalt, cu marginea evazată, neîngroșată, iar fundul îngust, plat și relativ subțire ; vasul are o toartă sau

¹⁵ E. Bujor, *Săpăturile de salvare de la Murighiol (r. Tulcea, reg. Constanța)*, în *Materiale*, III, 1957, p. 248, pl. I/5.

¹⁶ S. Morintz, D. Berciu și P. Diaconu, *Șantierul arheologic Cernavoda*, în *SCIV*, VI, 1955, 1—2, p. 158, fig. 9.

¹⁷ Informații I. H. Crișan.

¹⁸ I. Nestor și colab., *op. cit.*, p. 99.

¹⁹ C. Preda, *op. cit.*, p. 255, fig. 4/2.

²⁰ K. Horedt și colab., *Șantierul arheologic Morești*, în *SCIV*, IV, 1953, 1—2, p. 255, fig. 4/2.

²¹ K. Horedt, *Așezarea de la Sf. Gheorghe-Bedehaza*, în *Materiale*, II, 1956, p. 19, fig. 12/12.

²² K. Horedt și colab., *op. cit.*

²³ Informații I. H. Crișan.

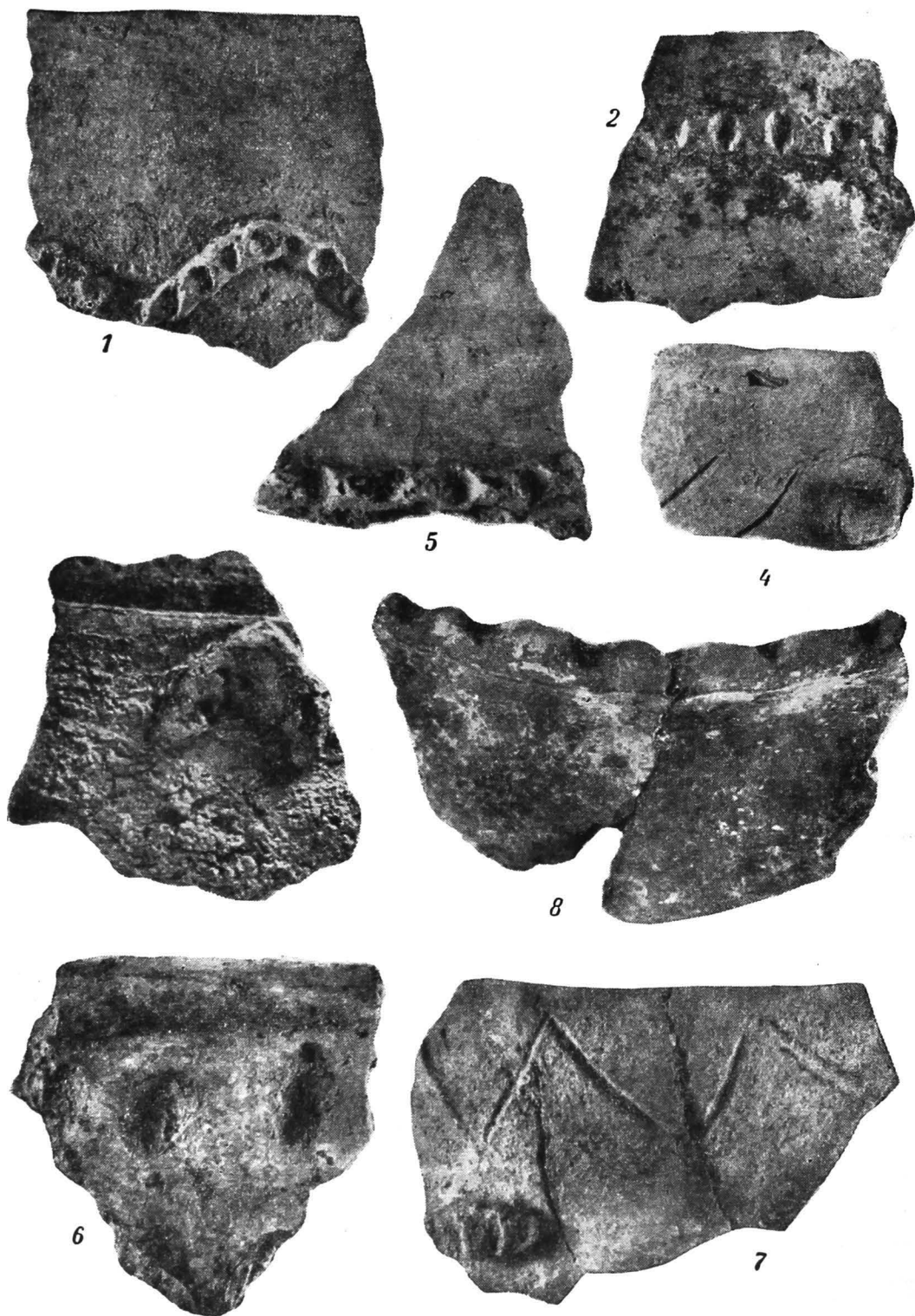

Fig 7. — Fragmente ceramice ornamentate cu briuri, incizii și alveole. 1–3, 5, Șorogari; 6, 8, Lunca Ciurei; 4, 7, Cucorâni (1, 2, 5 = circa 1/3; 3, 4, 6–8 = circa.1/2).

două (elipsoidală în secțiune), foarte puțin înălțată față de vas și prinsă cu un capăt de margine, iar cu celălalt de partea inferioară a corpului (fig. 2/5; 8/5).

Varianta *b*. Acestei variante îi aparține cana tronconică, cu gura largă, marginea dreaptă, fundul îngust și puțin îngroșat, avînd o singură toartă cu secțiunea aproximativ poligonală, prinsă cu un capăt imediat sub margine, iar cu celălalt aproape de fund sau puțin mai sus (fig. 2/2).

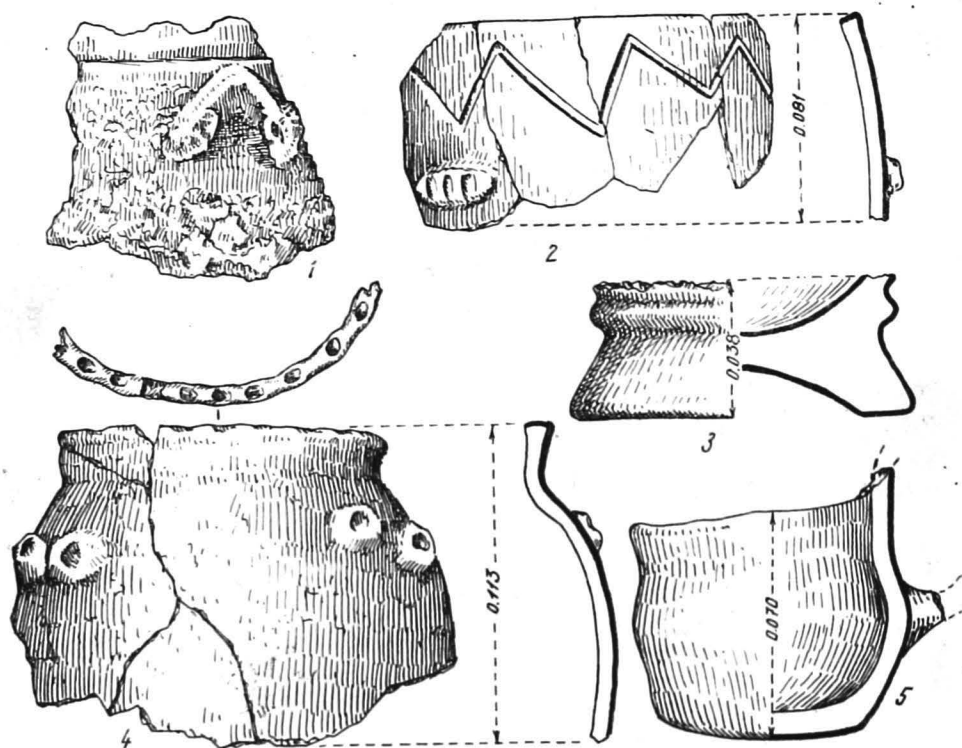

Fig. 8. — Ceramică ornamentată din secolele III—II î.e.n. 1, Șorogari; 2, 3, Cucurăni; 4, 5, Lunca Ciurei.

Această categorie de vase prezintă în general o execuție mai îngrijită și chiar o încercare de finisare a suprafețelor exterioare, deși pasta nu suferă nici un fel de transformări în ceea ce privește compoziția.

În așezările din secolele III—II î. e. n. din Moldova asemenea forme de vase sînt nelipsite, deși cantitativ numărul lor este mai mic decît al celorlalte vase amintite. Forma lor derivă evident din cămile cunoscute în perioada hallstattiană tîrzie, după cum o dovedesc descoperirile de la Stîncești²⁴ și Birsești²⁵, iar unele vor constitui, după părerea noastră, cum e cazul variantei *b* (cana tronconică), prototipul din care va evolua, puțin mai tîrziu, binecunoscuta *ceașcă dacică*²⁶.

²⁴ Material inedit la Muzeul raional Botoșani.

²⁵ S. Morintz, *Săpăturile de la Birsești*, în *Material*, VI, 1959, p. 233, fig. 2/1.

²⁶ I. H. Crișan, *Ceașca dacică*, în *SCȘ Cluj*, 3—4, 1955, p. 23.

În sfârșit, tot din pastă din categoria I sînt lucrute și discurile, destul de rar întîlnite, de grosimi diferite, cu marginea rotunjită sau teșită, unele avînd pe una din fețe alveole adînci. Ele sînt de obicei insuficient rotunjite și lucrute neglijent. Este posibil ca aceste discuri să fi avut multiple întrebunțări, dintre care trebuie să reținem, în primul rînd, pe aceea de capac (fig. 5/8—9). Discuri asemănătoare, ca formă și dimensiuni, au fost descoperite pe teritoriul țării noastre în așezarea de la Băiceni-Mlada ²⁷, precum și în așezările de la Lukašovka (r. Codrul)²⁸ și Teterevka (r. Corosrișevski) ²⁹ din U. R. S. S., unde au fost datate în secolele III—II î. e. n. Prezența lor în așezarea de la Stînțești indică desigur originea lor hallstattiană tîrzie.

De obicei decorul se întîlnește relativ rar și numai pe vasele din categoria I, el constînd din proeminențe, șiruri de alveole, linii incizate și brîuri alveolate. Vasele mari sau mai mici, cu pereții aproape verticali sau curbați, au pe corp patru sau mai multe proeminențe-apucători, iar între ele un brîu alveolat sau un șir de alveole (fig. 4/10—17; 7/1—3, 5—6, 8; 8/4). Proeminențele sînt de mai multe feluri: conice, conice applatizate, simple sau alveolate în formă dreptunghiulară, apoi butoni simpli, rotunzi sau cu una, două sau trei adîncituri (fig. 8/2, 4; 9). Mai rar se întîlnesc proeminențe împărțite în lobi. În general, numărul proeminențelor pe corpul vaselor se reduce în secolele III—II î. e. n. față de etapele anterioare. Proeminențele sînt plasate mai ales pe jumătatea superioară a vasului și lipsesc total pe partea inferioară. Dimensiunile lor, relativ mici în raport cu vasul, sînt o dovadă că au servit mai mult ca decor decît pentru apucat. Decorul mai des întîlnit este cel din brîu lipit pe umăr sau mai jos de buză, cum se observă la vasele cu pereții verticali. Brîul este simplu sau alveolat, realizat prin impresiuni de deget sau crestă oblic cu un obiect tăios (fig. 7/1—2, 5). Uneori brîul alveolat formează adevărate ghirlande pe suprafața vasului sau pornește în mai multe direcții de la un buton și el alveolat, răspîndindu-se pe tot corpul vasului. Deseori se întîlnește un brîu scurt, alveolat sau crestă, lipit, sub forma literei V întoarsă, în diferite locuri pe partea superioară a vaselor (fig. 7/3; 8/1). Un astfel de decor se cunoaște deocamdată la Poiana ³⁰, iar mai recent la Cucorăni și Șorogari.

De asemenea se întîlnesc și brîuri nealveolate dispuse pe suprafața vasului în diferite moduri. Astfel, pe vasele de la Lunca Ciurei el este plasat imediat sub buză, unind proeminențele conice. În schimb, pe vasele de la Poiana ³¹ brîiele pornesc în jos din partea dreaptă a butonilor, formînd o mare virgulă. Șirurile de alveole sînt și ele des întîlnite pe vasele din această perioadă. Ele sînt plasate în unul sau două șiruri pe partea interioară a buzei, pe marginea buzei sau în exterior, imediat sub buză. Mai rar întîlnit este decorul format din linii incizate în zigzag sau oblice

²⁷ Material inedit la Muzeul de istorie a Moldovei.

²⁸ M. Romanovskaia, *Селище Лукашевка* II, în SA, 3, 1962, p. 293; G. B. Feodorov, *Rezultatele și problemele principale ale cercetărilor arheologice din sud-vestul U.R.S.S., referitoare la primul mileniu al e. n.*, în SCIV, X, 1959, 2, p. 376, fig. 2/7—9.

²⁹ B. A. Cuza, *Зарубицецкое поселение около Житомира* în KSIA, 102, 1964, fig. 12/9.

³⁰ R. Vulpe, *op. cit.*, în Dacia, III—IV, p. 287, fig. 36/6.

³¹ Material în Muzeul din Tecuci.

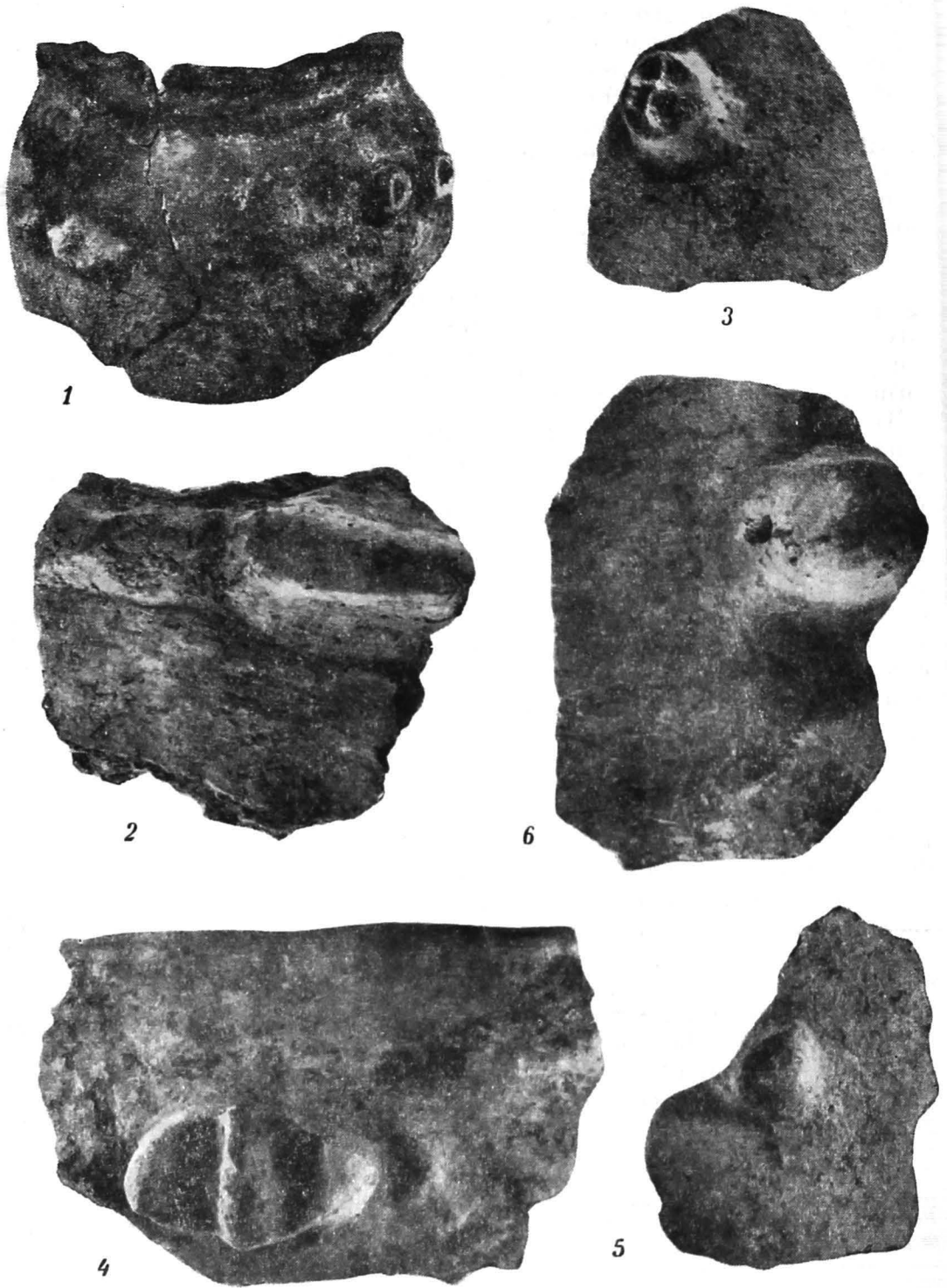

Fig. 9. — Fragmente ceramice de la Lunca Ciurei decorate cu proeminențe (1—3, 5, 6 = circa $1/2$; 4 = circa $2/3$).

paralele, plasate imediat sub buză (fig. 7/4, 7 ; 8/2). Uneori, ele sînt însoțite de proeminențe prismatice cu două sau trei alveole sau creștături.

Din categoria a II-a, adică din ceramica lucrată din pasta densă cu aspect fin, fac parte mai ales străchinile. Această formă de vas este întilnită, fără excepție, în toate așezările din Moldova datînd din această vreme, fiind cunoscute în egală măsură și în celelalte regiuni ale țării noastre. Caracteristică pentru străchini, în general, este tehnica mai îngrijită în care au fost lucrate, dovadă fiind însăși forma zveltă, destul de complicată, subțierea evidentă a pereților, precum și prezența nelipsită a lustrului (fig. 3/3—4).

La străchini se pot observa trei variante distincte :

Varianta a. Strachina cu gura destul de largă și fundul îngust, avînd marginea dreaptă sau ușor curbată spre interior (fig. 3/2, 5).

Varianta b. Strachină asemănătoare ca proporție și dimensiuni, avînd însă marginea evazată oblic în exterior și ușor fațetată, umărul destul de bine reliefat față de pereți (fig. 3/1, 4 ; 5/1—7).

Varianta c. Strachină asemănătoare ca formă la partea superioară cu variantele *a* și *b*, dar terminîndu-se cu picior la partea inferioară. Această variantă prezintă o margine mult evazată, avînd poziție aproape orizontală, iar piciorul, de formă tronconică, destul de gros și scobit în interior, este legat de partea superioară fie direct (în continuare), fie delimitat printr-un inel puțin reliefat (fig. 3/3, 6/1 ; 8/3).

În general, străchinile de această formă își au, în mod sigur, originea în perioada hallstattiană mijlocie și tîrzie, după cum o dovedesc numeroasele descoperiri din această vreme cunoscute pe teritoriul României. Astfel, străchinile din variantele *a* și *b* sînt documentate încă din secolele V și IV î. e. n. la Stîncești ³², Bîrsești ³³, Frumușița ³⁴, Cernavoda ³⁵, Zimnicea ³⁶, Ferigele ³⁷ și vor evolua, fără modificări esențiale, pînă în epoca ulterioară (secolele II—I î. e. n.), după cum o dovedesc descoperirile de la Piscul Crăsani ³⁸. Străchinile cu picior, cunoscute pînă în prezent pentru această perioadă în Moldova numai în așezările de la Cucorăni și Poiana, își găsesc analogii în descoperirile similare datînd aproximativ din aceeași vreme de la Morești ³⁹ din Transilvania. Desigur că și această formă de strachină are o origine mai veche, dovadă prezența unor fragmente asemănătoare în așezările hallstattiene tîrzii de la Stîncești în Moldova și Mediaș ⁴⁰ în Transilvania.

Tot din categoria a II-a fac parte și vase borcan cu pîntecele bombat și gîtul destul de înalt, terminat cu o margine de obicei puțin evazată și ro-

³² Informații A. C. Florescu. Material inedit în Muzeul din Botoșani.

³³ S. Morintz, *op. cit.*, p. 232, fig. 1/2.

³⁴ M. Petrescu-Dîmbovița, *Descoperirile arheologice de la Frumușița*, în *SCȘI Iași*, IV, 1954, 1—2, p. 501, fig. 3/1.

³⁵ D. Berciu, *Descoperirile getice de la Cernavoda*, în *Materiale*, IV, 1958, p. 289, fig. 13.

³⁶ I. Nestor și colab., în *SCIV*, I, 1950, 1, p. 98—100.

³⁷ Al. Vulpe, *Cimitir din prima epocă a fierului la Ferigele*, în *Materiale*, V, 1959, p. 364, fig. 2/2.

³⁸ I. Andrieșescu, *Piscul Crăsani*, în *ARMSI*, seria III, t. III, 1924, mem. 1, fig. 86.

³⁹ K. Horedt, *Șantierul Morești*, în *SCIV*, IV, 1953, 1—2, p. 297.

⁴⁰ I. H. Crișan, *Noi cercetări arheologice la Mediaș*, în *Din activitatea științifică a Muzeului raional Mediaș*, 3, 1955—1956, p. 48, pl. XII/1, 3.

tunjită (fig. 4/6—7). Prin forma lor, borcanele din această categorie își găsesc analogii în așezările de la Dezmir⁴¹ și Zimnicea⁴², datînd din secolele IV—III î. e. n.

În fine, cîteva exemplare de funduri, mici ca diametru, provenite din așezarea de la Cucorăni, ar putea eventual indica și existența unor căni a căror formă nu se poate încă stabili. De remarcat este faptul că pe aceste funduri se găsește incizată cîte o cruce simplă (fig. 6/4).

În stadiul actual al cercetărilor, deosebit de important este faptul că, alături de ceramica lucrată cu mîna, sporadic, în unele așezări din această vreme din Moldova, cum ar fi Poiana, Cucorăni, Lunca Ciurei și Șorogari, apare și ceramica lucrată la roată. În afară de așezarea de la Poiana (nivelul II), în care s-au găsit vase întregi, în celelalte puncte amintite s-au descoperit mai ales fragmente de la vase lucrate dintr-o pastă fină, densă, cu amestec de nisip, avînd culoarea cenușie deschisă, dar a căror formă nu o putem încă preciza. Un fragment descoperit la Cucorăni provine din fundul inelat al unei oale de dimensiuni probabil mijlocii. Alte fragmente fac parte din umerii sau corpul unor căni de forma celor de la Poiana.

Pe teritoriul Moldovei s-a mai descoperit un vas lucrat cu roata în așezarea geto-dacică de la Cucuteni⁴³, împreună cu fibule „Dux”, datate în secolele IV—III î. e. n., și cîteva fragmente în cetatea traco-getică de la Stîncești, datată cu amfore de Thasos, tot în secolele IV—III î. e. n. (ultima fază).

Cunoașterea produselor ceramice lucrate cu roata în Moldova încă din secolele IV—III î. e. n. se datorește, credem noi, influenței civilizației grecești, răsfrîntă prin intermediul coloniilor de la Marea Neagră, cu care triburile getice de pe teritoriul Moldovei aveau relații comerciale.

Pînă în prezent nu putem încă preciza în ce măsură anumite influențe grecești ar fi putut pătrunde în Moldova și prin intermediul tracilor sud-dunăreni, așa cum se consideră referitor la regiunile Dunării de jos⁴⁴.

S-ar putea ca regiunile sudice ale Moldovei să fi venit în contact și cu tracii sud-dunăreni, aceasta explicînd prezența destul de numeroasă a ceramicii lucrate cu roata în așezarea geto-dacică de la Poiana.

În legătură cu materialele ceramice descoperite în așezările geto-dacice din Moldova, datînd din epoca Latène II, se impune în primul rînd analiza criteriilor pe baza cărora s-a putut face încadrarea lor cronologică. Din punct de vedere stratigrafic, reține atenția deocamdată faptul că succesiunea nivelurilor de cultură atestate în așezarea de la Poiana apare ca singulară pînă în prezent în Moldova. Această suprapunere a prilejuit stabilirea limitelor *ante quem* și *post quem* ale orizontului cultural Latène II. Deasupra orizontului datînd din perioada tîrzie a Hallstattului și reprezentat aici, după cîte se pare, printr-o locuire sporadică, zace nivelul de

⁴¹ M. Roska, *Repertorium*, 66, 28; I. H. Crișan, *Morminte din secolul III î. e. n. în Transilvania*, în *Acta Musei Napocensis*, 1, Cluj, 1964, p. 87.

⁴² I. Nestor și colab., *op. cit.*, p. 98—100.

⁴³ H. Schmidt, *Cucuteni...*, Berlin und Leipzig, 1932, p. 45.

⁴⁴ Em. Condurachi, *Problema apariției ceramicii Latène în regiunea Dunării de jos*, în *SCIV*, 16, 1965, 1, p. 48; C. Preda, *Un nou aspect al începuturilor epocii Latène în Dacia (descoperirea de la Alexandria)*, în *SCIV*, XI, 1960, 1, p. 35.

locuire din Latène-ul II (Poiana II₁ și II₂), suprapus la rîndul său de un nivel datînd din perioada următoare, Latène III (secolul I î. e. n.)⁴⁵.

Datarea nivelului de locuire Latène II de la Poiana s-a confirmat ulterior, prin existența în așezările contemporane cu Poiana II a unor elemente certe de datare. Astfel, în așezarea de la Poienești ceramica este însoțită de fibule de fier tipice perioadei Latène II, iar în așezarea de la Lunca Ciurei, ceramica locală a fost găsită împreună cu fragmente de mînuși de amfore rhodiene stampilate⁴⁶. La acestea se adaugă și descoperirea recentă la Răducăneni-Huși⁴⁷ a unei fibule de bronz specifice Latène-ului II, împreună cu ceramica similară aceleia din așezările geto-dacice menționate mai sus.

În urma analizei atente a ceramicii din secolele III—II î. e. n., reiese cu claritate proveniența ei din forme ceramice mai vechi, care merg în timp pînă în secolul al V-lea î. e. n. și chiar mai înainte. Astfel, ocupîndu-ne mai întîi de aspectul pastei, observăm că, începînd dintr-o fază mai veche a Hallstattului, ea se prepară într-o tehnică asemănătoare, din lut amestecat cu cioburi pisate, nisip, grafit și alte impurități, care-i dau un aspect grosier și sfărîmicios. Această situație continuă de-a lungul secolelor, fără modificări esențiale. În felul acesta, dozebim cu greu pasta urnelor hallstattiene de la Stoicani⁴⁸ de aceea de la Frumușița⁴⁹, Bîrsești⁵⁰, Stîncești și grupul Lunca Ciurei.

În ce privește formele, aici putem atrage atenția asupra evoluției pe care o cunoaște fiecare formă de vas în parte, pînă ce a ajuns în stadiul pe care l-am analizat mai sus.

Urna bitronconică, cu gîtul îngust și marginea evazată, decorată cu caneluri și proeminențe conice plate, va suferi pe parcurs transformări în sensul dispariției treptate a bitronconismului și a proeminențelor de pe partea inferioară a vasului, apoi și de pe cea superioară, locul lor fiind luat de proeminențele-buton sau de alte forme de care a fost vorba mai sus. Marginea evazată dispăre treptat, fiind înlocuită de o buză îngroșată, ușor arcuită în afară. Aceste caracteristici ale vaselor din prima epocă a fierului se mai păstrează încă în Latène, mai ales la cămile cu corpul bitronconic sau la cele cu gîtul înalt, pîntecul bitronconic și cu o toartă care pornește din buză pînă la diametrul maxim. Forma de vas predominantă este vasul în formă de sac, cu pereții aproape verticali, buza tăiată sau ușor îngroșată și arcuită. Această formă a rămas neschimbată încă dintr-o fază tîrzie a epocii bronzului, întîlnindu-se pe tot parcursul epocii Hallstatt și continuînd fără schimbări esențiale în Latène-ul de care ne ocupăm.

Oalele în formă de sac de tip Lunca Ciurei, păstrează în continuare decorul de briu alveolat și proeminențe de tot felul, în plus cunoaște ca decor șiruri de alveole pe buza vasului, pe partea interioară a ei sau pe

⁴⁵ R. Vulpe, în *SCIV*, 1, 1951, p. 180—181.

⁴⁶ R. Vulpe, *Săpăturile de la Poienești din 1949*, în *Materiale*, I, 1953, p. 213—485; M. Petrescu-Dîmbovița și colab., *Șantierul arheologic Trușești*, în *SCIV*, VI, 1955, 1—2, p. 187; D. Tudor, *op. cit.*, p. 81.

⁴⁷ Inedită, la Muzeul de istorie a Moldovei.

⁴⁸ M. Petrescu-Dîmbovița, *Celțuția de la Stoicani*, în *Materiale*, I, 1953, p. 142.

⁴⁹ M. Petrescu-Dîmbovița, *Descoperirile arheologice de la Frumușița*, în *SCȘIași*, IV, 1954, 1—2, p. 501.

⁵⁰ S. Morintz, *op. cit.*

umeri. Acest element decorativ nu are o evoluție anterioară, ci caracterizează mai ales tipul Lunca Ciurei și ceramica lucrată cu mâna de mai târziu.

În ce privește o altă formă de vas, strachina, și aceasta a suferit transformări pe parcursul trecerii din Hallstattul mijlociu la Latène. Forma inițială bitronconică, cu marginea îndoită spre interior și largă de la Stoicani, va continua să existe, transformându-se în sensul dispariției bitronconismului, marginea îndreptându-se, strachina devenind mai adâncă și fundul mai larg. Forma de crater observată la Stîncești se întilnește, alături de strachina cu marginea evazată cu una sau două torți, la Bîrsești și va continua și mai târziu, modificată în sensul eleganței profilului, caracterizînd Latène-ul de început și clasic. Începînd din Hallstattul târziu, apare strachina evazată și cu picior, elegantă, cu suprafața lustruită, care constituie prototipul fructierei din Latène-ul clasic. Menționăm că alături de aceste forme evolute ale străchinii, mai întilnim încă vechea formă cu buza dreaptă și ușor îndoită în interior.

Nu putem încheia această discuție referitoare la geneza formelor ceramicii din secolele III—II î. e. n., fără să amintim cănile, care și ele cunosc o evoluție în ce privește forma.

Alături de cănile bitronconice cu gîtul înalt și cu una sau două torți înălțate deasupra buzei apare, începînd cu secolul al V-lea î. e. n., cana tronconică cu o toartă din pasta categoriei I, care continuă să existe cu forme asemănătoare sau ușor modificate și în așezările de tip Lunca Ciurei la Cucorâni, Botoșana și Poiana. Acestea au constituit prototipul ceștii dacice tipice pentru secolul I î. e. n. și primele secole ale erei noastre. După cum s-a observat, toate formele ceramice pe care le-am întilnit în secolele III—II î. e. n. au evoluat și s-au perfecționat în Latène-ul clasic, cînd o parte din ele au fost produse la roată.

Încadrarea aspectului ceramic descris mai sus în limitele secolelor III—II î. e. n. s-a făcut, după cum am văzut, prin analogie cu așezările datate cu elemente sigure, cum sînt mînușile amforelor rhodiene de la Lunca Ciurei, fibulele de la Poienesti și Poiana, precum și prin analogie cu ceramica așezărilor din afara spațiului de care ne ocupăm.

Aria de răspîndire a ceramicii geto-dacice din această vreme nu se limitează numai la teritoriul menționat, ci, în egală măsură, ea este documentată și în regiunile învecinate de la nord-est. În acest sens putem cita descoperirile corespunzătoare de la Lukașovka II ⁵¹, Brănești ⁵², Budești ⁵³, situate între Prut și Nistru, precum și așezările din jurul limanului Nistrului ⁵⁴, la care adăugăm pe cele de la Berezani, Iliinca și altele de pe Bug ⁵⁵.

⁵¹ M. Romanovskaia, *op. cit.*

⁵² Idem, *Раскопки в Бранештах в 1962 г.* în *КСИА*, 102, 1964, p. 37.

⁵³ E. A. Rikman, *Раскопки у с. Будешты*; în *МИА-Chișinău*, 1960; p. 211.

⁵⁴ I. T. Serneakov, *Археологическая разведка берегов Днестровского лимана* în *Записки Одесского археологического Общества* I, 1960, p. 209—218.

⁵⁵ V. I. Suztenko, *Баночная посуда между речья Буга и Днестра по материалам Одесского археологического Музея*, în *МАСП*, 1962, p. 205—208; M. S. Sinișin, *Раскопки в урочище Вершина близ с. Ильинка, Одесской области в 1946—1947 г.г.* în *МАСП*, 4, Odesa, 1962, p. 150—161.

Dintre așezările menționate, prezintă un interes deosebit așezarea de la Lukașovka, mai ales prin analogiile foarte apropiate cu Lunca Ciurei și Poienești. Astfel, la Lukașovka, ca și în așezările amintite de pe teritoriul Moldovei, tehnica de lucrare a vaselor constă din amestecarea în pastă a cioburilor pisate și a altor degresante, printre care și grafitul. Forma predominantă este vasul cu pereții aproape verticali, marginea dreaptă sau puțin răsfrîntă, fără umeri și cu fundul plat. Decorul este și aici format din briuri alveolate, drepte sau vălurite, dispuse orizontal sau vertical pe corpul vaselor, precum și din proeminențe de forme și mărimi diferite. Alături de aceste forme de vase, la Lukașovka sînt atestate străchinile cu buza evazată, lucratedin pastă relativ fină, străchini-strecurători, străchini-felinar cu urme de funingine, precum și discuri plate, folosite probabil drept capace. De asemenea sînt documentate și unele vase mari în formă de pară, cu suprafața exterioară poroasă, avînd partea superioară despărțită de cea inferioară printr-un brîu în formă de șnur. Aceste vase, întrebunțate, după cît se pare, pentru provizii și reprezentînd tradiții mai vechi, își găsesc analogii în cultura Zarubineț din regiunea Niprului, corespunzătoare celei de-a doua jumătăți a secolului al III-lea și secolului al II-lea î. e. n.⁵⁶

Menționăm, în sfîrșit, că la Lukașovka ca și la Zarubineț, alături de ceramica locală a fost descoperită și o cantitate destul de mare de ceramică atribuită bastarnilor.

Conlocuirea din așezările din Moldova, precum și în cultura Lukașovka și Zarubineț a bastarnilor cu autohtonii dovedește, după părerea noastră, contrar celor afirmate de unii autori, că nici într-un caz nu poate fi vorba de o alungare a populației locale din așezările ei de către triburile bastarne pătrunse aici⁵⁷. Pe de altă parte, ceramica locală se află într-o cantitate mult mai mare și nu lipsește din nici o așezare în favoarea celei bastarne. În punctele de pe teritoriul Moldovei, cercetate parțial sau doar identificate prin cercetări de suprafață, unde apar fragmente bastarnice, ele sînt întotdeauna asociate cu ceramica locală de tipul Lunca Ciurei.

În funcție de prezența sau lipsa urmelor bastarnice în așezările autohtone cercetate pînă în prezent în Moldova, se poate pune problema unor etape în conviețuirea și asimilarea acestora de către populația locală. Unele dovezi de care dispunem vin să confirme această presupunere.

Astfel, după cum se știe, primele pătrunderi ale bastarnilor pe teritoriul Moldovei, conform izvoarelor scrise contemporane evenimentului, au avut loc la sfîrșitul secolului al III-lea î. e. n. Acestei perioade i-ar corespunde, prin urmare, așezările și cimitirele care conțin o cantitate apreciabilă de ceramică nelocală, bastarnică, cum ar fi acelea de la Lunca Ciurei, Poienești, Buhăești-Negrești⁵⁸, Răducăneni, Tîrpești⁵⁹, Cucorăni (nivelul II) și Spinoasa⁶⁰, cercetate deocamdată parțial.

⁵⁶ E. V. Mahno, *Раннеславянские (зарубинецко-корчеватовское) памятники в среднем Приднепровье*, în S.A., XXIII, 1955, p. 93, fig. 5; E. V. Macsimov, *Археологічні довідження на поселенні по близу с. Зарубинці*, în *Археологія*, 1964, XVII, p. 74.

⁵⁷ R. Vulpe, *Le problème des Bastarnes à la lumière des découvertes archéologiques en Moldavie*, în *Nouvelles études d'histoire*, București, 1955, p. 114.

⁵⁸ D. Teodor, *O necropolă Latène la Buhăești-Negrești*, în SCȘ Iași, VIII, 1957, 2, p. 339.

⁵⁹ S. Marinescu-Bilcu, *Noi urme bastarne în Moldova de nord-vest*, în SCIV, XIV, 1963, 2, p. 413.

⁶⁰ A. Nițu, Em. Zaharia și D. Gh. Teodor, *Sondajul de la Spinoasa-Erbiceni*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 535.

În schimb, așezările fără ceramică bastarnică, dar în care ceramica locală se încadrează cronologic în limitele secolelor III—II î. e. n., ar putea fi considerate ca aparținând fazei de început a acestei perioade de timp. Cel mai bun exemplu pentru această ipoteză ni-l oferă cele două niveluri de la Medeleni-Cucorăni. Un prim nivel este format din locuințe-bordei care au fost distruse prin incendiu. Ceramica din umplutura acestor bordeie prezintă două aspecte în ce privește pasta și mai ales formele, ambele discutate mai sus, și care se încadrează cronologic între sfârșitul așezării de la Stîncești și grupul Lunca Ciurei. Al doilea nivel Latène II de la Medeleni este format din locuințe de suprafață, mai numeroase, care conțin și ceramică bastarnică. Ceramica locală din aceste locuințe este aceeași ca în bordeie, cu deosebirea că aici dispar aproape complet străchii cu marginea dreaptă, în favoarea celor cu marginea evazată.

În ultimele decenii ale secolului al II-lea î. e. n. și în secolul I î. e. n., bastarnii au fost asimilați în mare măsură de către autohtoni, iar o parte din ei s-au retras către gurile Dunării, unde sînt amintiți și în documentele vremii (Strabon, VII, 3, 15 (C. 305).

Pe teritoriul Moldovei, în vremea coexistenței localnicilor cu bastarnii, aceștia din urmă au exercitat într-o oarecare măsură și o anumită influență, manifestată mai ales în ceramică, după cum o dovedesc unele detalii din arhitectura și tehnica de lucru a unor vase.

În acest sens sînt deosebit de importante datele prilejuite de recentele săpături efectuate la Șorogari-Iași. Aici, într-o locuință de suprafață și în cîteva gropi s-a găsit un bogat material ceramic, care se aseamănă cu tipul Lunca Ciurei, mai ales prin tehnica de prelucrare a pastei la categoria ceramicii grosiere. Remarcăm însă și apariția unei paste brune-rozii, amestecată cu mult nisip și fluturași de mică, din care s-au lucrat străchini nu prea mari ca dimensiuni. La acestea se remarcă buzele cu trei-patru fațete, trapezoidale în secțiune, și proeminența evidentă a umerilor fără torți (fig. 5/6—7). Asemenea influențe sînt resimțite în proporție mult mai mică și în Transilvania, în așezările autohtone din secolele III—II î. e. n. de la Moigrad ⁶¹ și Morești ⁶², unde se cunosc exemplare ceramice lucrate la roată sau cu mîna care imită, în parte, formele specifice bastarnilor. Aceste influențe se întîlnesc și în ceramica grupului Lukašovka din sud-vestul U. R. S. S., peste care în secolul al II-lea î. e. n. au venit bastarnii din aria culturii Lausitz-Przeworsk și care au fost de asemenea asimilați în decursul secolului I î. e. n. ⁶³.

Trebuie să menționăm că în sudul Moldovei, unde bastarnii desigur că au putut pătrunde și, probabil, s-au stabilit temporar, nu s-au găsit pînă în prezent urme bastarnice. Singura așezare cercetată, aceea de la Poiana, nivelul II, nu cunoaște nimic bastarnic. Este posibil ca în viitor asemenea urme se fie totuși documentate în urma unei cercetări mai intense, ceea ce va permite și abordarea acestei probleme într-un cadru mai larg.

Din analiza ceramicii locale din secolele III—II î. e. n. din Moldova nu s-a putut remarca existența unor influențe culturale celtice.

⁶¹ I. H. Crișan, *Ceramica geto-dacică* (autoreferatul lucrării de disertație), p. 17.

⁶² K. Horedt și colab. *op. cit.*

⁶³ G. B. Feodorov, *op. cit.*, p. 375.

Cele câteva descoperiri celtice izolate de la Glăvăneștii Vechi ⁶⁴ și Ionășeni ⁶⁵ conțin puțin material ceramic și câteva obiecte de metal, care ar fi putut fi eventual importate de localnici.

Folosirea roții olarului, cunoscută în Moldova încă de la sfârșitul secolului al IV-lea î. e. n. ⁶⁶, n-o putem atribui influenței celților. Progresele pe care le face societatea geto-dacică din Moldova în secolul al II-lea î. e. n. sînt vizibile nu numai în ceramică, ci mai ales în unele aspecte economice, dintre care metalurgia fierului și schimburile comerciale capătă, în această vreme un loc deosebit. Astfel, spre sfârșitul secolului al III-lea î. e. n., ca o consecință a comerțului intens, mai ales cu teritoriile vecine, dovedit prin marele aflux de monede străine, geto-dacii își vor bate moneda lor proprie, imitînd-o după cea grecească ⁶⁷.

Nu putem încheia prezentarea ceramicii locale din Moldova din secolele III—II î. e. n. fără a accentua din nou tradiția ei hallstattiană tîrzie, ceea ce este o dovadă incontestabilă a continuității de cultură materială pe acest teritoriu. Totodată, se impune și precizarea că, la rîndul ei, această ceramică a constituit o treaptă în geneza și evoluția ceramicii clasice Latène, fenomen specific nu numai Moldovei, ci, fără excepție, întregului teritoriu al României.

CONTRIBUTIONS À LA CONNAISSANCE DE LA CÉRAMIQUE DES IIIe—IIe SIÈCLES av. n. è. DE LA MOLDAVIE

RÉSUMÉ

La rareté des recherches archéologiques méthodiques a empêché, dans le passé, l'étude des commencements de la culture du La Tène en Moldavie, qui aurait pu contribuer à son tour à la résolution des problèmes concernant la société locale des IIIe—IIe siècles av. n. è.

De tout le matériel archéologique dont nous disposons à présent c'est la céramique qui représente la partie la plus importante ; aussi fait-on quelques observations en ce qui concerne les traits essentiels de la céramique géto-dace de la période du commencement du La Tène en Moldavie. La céramique de cette période est nommée du type Lunca Ciurei, d'après le lieu où, pour la première fois, elle a été découverte, associée à des anses estampillées d'amphores rhodiennes et à la céramique bastarne.

On distingue deux catégories :

1. La céramique poreuse, travaillée dans une pâte à grande quantité de tessons broyés. Les formes de cette catégorie sont : les vases en forme de sac, pots à épaule droite et au rebord évasé, brocs, disques-couvercles,

⁶⁴ I. Nestor și colab., *Săpăturile de pe șantierul Valea Jijiei (Iași, Botoșani, Dorohoi)* în anul 1950, în *SCIV*, II, 1951, I, p. 67.

⁶⁵ Material inedit la Muzeul de istorie a Moldovei.

⁶⁶ Este vorba de ceramica locală lucrată cu roata de la Stințești ; H. Schmidt, *op. cit.*, p. 45.

⁶⁷ C. Preda, *Tezaurul de la Vovriești și unele probleme privind monedele geto-dace din Moldova*, în *Arheologia Moldovei*, vol. IV, București, Edit. Academiei, 1966.

et dans une moindre mesure des écuelles (fig. 2/1—5 ; 4/1—21, 5/8, 9 ; 6/2 ; 7/1—8 ; 8/1, 2, 4 ; 9/1—6).

2. La céramique travaillée dans une pâte de bonne qualité, bien cuite, d'une couleur grise foncée. Les vases façonnés suivant une technique plus soignée, ont une silhouette plus élancée, aux parois relativement minces et à la surface polie. Les formes de cette catégorie sont : les écuelles à rebord évasé ou à pied, pots à panse bombée, col haut et rebord arrondi et évasé et quelques brocs (fig. 3/1—6 ; 5/1—7 ; 6/1, 3, 4 ; 8/3, 5).

Le matériel céramique étudié provient des recherches archéologiques effectuées à : Lunca Ciurei, Poiana, Medeleni-Cucorăni, Spinoasa, Răducăneni, Botoșana, Arsura, Șorogari, ainsi que des autres découvertes du pays et de l'étranger qui complètent l'aire de distribution de cette culture (fig. 1).

En analysant le matériel céramique on a pu établir l'évolution locale des formes, dès le Hallstatt ancien jusqu'au La Tène classique, preuve de la continuité de la culture matérielle de ce territoire.

D'après la présence ou l'absence des urnes bastarnes dans les établissements étudiés jusqu'à présent en Moldavie on peut soulever le problème de certaines étapes de coexistence et d'assimilation des Bastarnes par la population locale. En même temps il faut tenir compte des influences que les Bastarnes ont exercées sur la céramique de la population locale, à savoir le rebord à facettes des écuelles et des brocs et le mélange du sable dans la pâte.

Dans certains établissements (Poiana, Cucorăni, Lunca Ciurei, Șorogari, etc.), la céramique travaillée au tour apparaît sporadiquement à côté de celle travaillée à la main.

L'emploi des produits céramiques travaillés au tour, dès les IVe—IIIe siècles av. n. è. est une conséquence de l'influence grecque diffusée par l'intermédiaire des colonies pontiques.

Dans le stade actuel des recherches on ne peut pas encore préciser dans quelle mesure certaines influences grecques auraient pu pénétrer aussi en Moldavie par l'intermédiaire des Thraces sud-danubiens.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — La carte des découvertes archéologiques en Moldavie, mentionnées dans le texte : I, découvertes des Ve—IVe siècles av. n. è. ; II, découvertes des IIIe—IIe siècles av. n. è. ; III, découvertes bastarnes. 1, Ichimeni ; 2, Cucorăni-Medeleni ; 3, Stîncești ; 4, Botoșana ; 5, Glăvăneștii Vechi ; 6, Spinoasa ; 7, Băiceni ; 8, Tirpești ; 9, Iași (Șorogari și Holboca) ; 10, Lunca Ciurei ; 11, Răducăneni ; 12, Arsura ; 13, Buhăești ; 14, Vaslui ; 15, Polenești ; 16, Slobozia ; 17, Poiana ; 18, Birsești ; 19, Frumușița.

Fig. 2. — Pots et brocs des IIIe—IIe siècles av. n. è. 1, 5, Lunca Ciurei ; 2, Holboca ; 3, Șorogari ; 4, Cucorăni (proportions approximatives : 1 = 1/3 ; 2, 5 = 1/2 ; 3, 4 = 1/5).

Fig. 3. — Ecuelles et brocs des IIIe—IIe siècles av. n. è. 1, 5, Lunca Ciurei ; 3, 4, Cucorăni ; 2, Vaslui ; 6, Poiana (proportions approximatives : 1—4 = 1/4 ; 5, 6 = 1/2).

Fig. 4. — Profils des vases-pot de Lunca Ciurei. 1—9, rebords simples ; 10—15, rebords à alvéoles ; 16, 17, fragments décorés à bandes alvéolées ; 18—21, rebords à facettes.

Fig. 5. — Profils d'écuelles et de couvercles. 1—4, Cucorăni ; 5—7, Șorogari ; 8—9, Lunca Ciurei.

Fig. 6. — Fonds (bases) de brocs et d'écuelles. 1, 3, 4, Cucorăni ; 2, Șorogari (proportions approximatives : 1 = 1/2 ; 2 = 1/3 ; 3, 4 = 2/3).

Fig. 7. — Fragments céramiques décorés de bandes, incisions et alvéoles. 1—3, 5, Şorogari ; 6, 8, Lunca Ciurei ; 4, 7, Cucorăni (proportions approximatives : 1, 2, 5 = $1/3$; 3, 4, 6—8 = $1/2$).

Fig. 8. — Céramique à décor des IIIe — IIe siècles av. n. è. 1, Şorogari, 2, 3, Cucorăni ; 4, 5, Lunca Ciurei.

Fig. 9. — Fragments céramiques de Lunca Ciurei, décorés de proéminences (proportions approximatives : 1—3, 5, 6 = $1/2$; 4 = $2/3$).